

Op 20 december 1999 ondertekenden acht bewindslieden en vertegenwoordigers van de zogenoemde G-25 gemeenten de convenanten inzake het grotestedenbeleid. Tot en met het jaar 2004 is 16,5 miljard gulden beschikbaar voor verbetering van de economische, fysieke en sociale structuur. Het grootste deel van het geld vloeit naar de vier grote steden. Om voor het geld in aanmerking te kunnen komen, moesten de gemeenten een samenhangende visie ontwikkelen en met goed onderbouwde plannen komen. Dat is maar ten dele gelukt, afgaande op het gegeven dat het grootste deel van de gemeenten het nodige aan huiswerk hebben meegekregen. In het meest recente rapport *Perspectief op prestaties* over de eerste anderhalf jaar grotestedenbeleid concludeert de Visitatiecommissie onder leiding van L.C. Brinkman, dat de nadruk nog ligt op de bestuurlijke aanpak en minder op inhoudelijke vernieuwing. Economische en ruimtelijk-fysieke beperkingen hebben meer structurele aandacht gekregen dan de gecompliceerde sociale structuur. 'Een verkeerde mix aan middelen bij de gemeenten', zegt adviseur Walter Etty. 'Clichématig', noemt burgemeester Vreeman van Zaanstad de meeste plannen. Zaanstad is een van de gemeenten die geen plaats kregen aan de grote ruif, en het met een aanleunstatus moeten doen.

Walter Etty: meer inzetten op sociale kant grotestedenbeleid

Voor de fysieke infrastructuur in de steden draait een voortreffelijke organisatie, ook met publiek-private samenwerking. Prachtige plannen tot 2030 staan klaar. Ruimtelijke indeling, sloop, nieuwbouw, renovatie zijn gaande met een enorm geloof in de maakbaarheid. Als nu maar een kwart van deze organisatiekracht en van dit maakbaarheidsgeloof werd besteed aan de sociale infrastructuur zou je veel meer resultaat boeken. Ook zakelijk, je winst is groter.'

Walter Etty, tijdens het eerste kabinet-Kok voorzitter van een commissie van Rijk en gemeenten die in het rapport *Deuren Openen* (1998) pleitte voor een miljard extra voor sociaal beleid: 'In het huidige regeerakkoord is dat miljard een accres geworden van twee tot drie miljard gulden. Gemeenten wilden dat via het Gemeentefonds ontvangen, zodat ze zelf kunnen bepalen hoe het te besteden; liever geen specifieke uitkeringen dus. Die ruimte krijgen ze, maar de gemeenten zijn na-

latig in het nakomen van de afspraken. Je ziet het in de 25 plannen voor het grotestedenbeleid: de sociale plannen zijn er met de haren bijgesleept.'

'Een verkeerde mix van middelen' bij de gemeenten. Dat is wat Etty signaleert. Steeds winnen de bouwers,

de volkshuisvesters, de stenen. Hij wil gemeentelijke politici en ambtenaren waarschuwen: 'Ze moeten echt een keus maken. Als het gaat om ruimtelijke ordening, moet je niet automatisch aan huizen denken.' De andere denklijn is moeilijker, weet Etty, zelf oud-wethouder van Financiën (Amsterdam). Volkshuisvesters hebben in zijn ogen nu eenmaal organisatiekracht en planningsvermogen kunnen aanleren in de honderd jaar Woningwet, tijdens planvorming als het Amsterdams Algemeen Uitbreidingsplan of de wijkenbouw van Lotte Stam-Beese in Rotterdam. Via samenwerkingscontracten met de private sector en in samenspraak met corporaties zijn ze permanent aan het bouwen in en aan de gemeentegrenzen.

Gedwongen winkelering

'Een deel van de ruimtelijke vernieuwing is in-effectief doordat de sociale kant niet goed op gang komt' zegt Et-

ty. Een corporatie merkt dat: waar huizen worden uitgewoond, mensen steeds verhuizen, geen binding krijgen, werkloos zijn, hun kinderen geen bedding kunnen geven, gaan de investeringen in woningen en wijken teloor. Inzetten op taalcursussen, schoolbegeleiding, naschoolse opvang, sportactiviteiten en daarbij nadrukkelijk het particuliere bedrijfsleven betrekken, levert meer revenuen op.

Het gaat volgens Etty in heel Nederland om vijftig wijken, en om totaal 500.000 mensen. 'Een heel beperkte, overzichtelijke activiteit', zegt hij. Voor die mensen zouden gemeenten geconcentreerd een sociaal programma moeten maken. De meeste van de wijken liggen binnen de vier grote steden, een groot aantal binnen de G21. 'Gemeenten zijn sterker in de volkshuisvestingshoek dan in de welzijnshoek. Vaak zijn welzijnsvoorzieningen opgedragen aan een instelling per gemeente, er is sprake van gedwongen winklering. Er is geen heldere verhouding tussen opdrachtgever en opdrachtnemer. Er wordt niet resultaatgericht gewerkt. Overal hoor je nu wel dat dat moet veranderen. De VOG, de belangenbehartiger van 2200 organisaties in welzijn, hulpverlening en opvang, wil anders. Gemeenten zitten klem, want politiek en ambtelijk bevat de sociale sector onvoldoende kwaliteit.'

Etty werkt met zijn adviesbureau Andersson Effers Felix (waarvan hij vennoot is) aan een reeks projecten die aangeven hoe de gemeenten een sprong voorwaarts zouden kunnen maken. De nadruk ligt op het zoeken naar samenwerking. De kennis van de corporatie wordt aangesloten op die van de politie, het onderwijs, de volksgezondheid, en het plaatselijke bedrijfsleven. Er worden gezamenlijke doelen gesteld. Een voorbeeld: 95% van de mensen moet de basis van de Nederlandse taal beheersen, en de helft van hen stroomt door naar reguliere intensieve taalcursussen. Iedereen die kinderopvang wil, krijgt die ook. Peuterspeelzalen, een voorschool, naschoolse opvang, alles moet aanwezig zijn.

Bevordering bedrijfsinvesteringen

Samenwerking met het bedrijfsleven

OVERTOOMSE VELD AMSTERDAM-NOORD, EEN VOORBEELD

Een wijk met 20 straten, begrensd door de spoor- en de ringweg. 1.570 woningen uit de jaren vijftig en zestig, bewoond door 4.800 mensen, van wie 2.000 jonger zijn dan 20 jaar. Vier van de vijf inwoners zijn van buitenlandse komaf.

Binnenkort wordt hier een eerste voorzichtige stap gezet in een 'sociaal investeringsplan'. De eerste vijftig adressen, waar de corporaties aan renovatie willen beginnen, krijgen bezoek. In het gesprek komen vragen naar voren over: de tijdelijke verhuizing en de positie van de bewoners na terugkeer. Hebben ze plannen voor zichzelf, de kinderen? Wat staat realisering in de weg? Hoe staat het gezin of de alleenstaande ervoor? De bezoekers inventariseren en kunnen later een aanbod doen: dat kan gaan om het onderhoud van de tuin, maar het kan ook een concreet stage-aanbod zijn voor de zoon des huizes, of een taalcursus voor de moeder.

Investeringen richten zich op een reeks doelen: taalachterstand en integratie, opvoeding en onderwijs, sociale participatie, werk en inkomen, veiligheid, gezondheid en welzijn. Lokale organisaties gaan samenwerken, met stadsdeel en corporaties vanzelfsprekend als spil. Zij stelden aan iedereen, ook het bedrijfsleven, de vraag: 'Wilt u mee investeren om de sociale positie van mensen in Overtoomse Veld Noord te verbeteren?'

Er worden contracten gesloten. Het Lucas/Andreas ziekenhuis aan de rand van de wijk, zoekt personeel. Verplegend en verzorgend personeel zou in de wijk wel gevonden kunnen worden, maar dat vergt opleidingen.

Terug naar het welzijnswerk van voor de jaren 80 is niet mogelijk, zo is de gedachte. 'Mensen bezighouden' is niet meer aan de orde. Wie een taalcursus heeft aan te bieden, moet een offerte uitbrengen, en de beste krijgt de opdracht. Het monopolie van een Stichting Welzijn in een wijk of stadsdeel kan niet meer bestaan.

wordt steeds gezocht. De manier van werken van het Overleg Platform Stedelijke Vernieuwing (OPS) biedt grote kansen, aldus Etty, die adviseerde bij de oprichting. Daarin participeren onder andere Ahold, Blokker, Bouwfonds Woningbouw, McDonalds, Postkantoren bv. Een jaar geleden tekenden zij hun eerste overeenkomst voor de gezamenlijke aanpak van een wijk. Dat was met de gemeente Enschede voor enkele wijken in het noorden van de stad. Om de inzet van het bedrijfsleven te bundelen, wordt dezer weken een landelijke Stichting Samenleving en Bedrijf opgericht die bedrijfsinvesteringen in de samenleving wil bevorderen. Die stichting, met (grote) be-

drijven en overheden, zal lokale initiatieven steunen met kennis en contacten. Etty: 'Waar ik bewondering voor heb, is het werk van de Directie Sociaal Beleid (DSB) van het Ministerie van VWS. De directeur daar, Thijs Malmberg, zet enorm veel initiatieven op de rails. Hij slaagt erin partijen bij elkaar te brengen. En dat zonder zichzelf of VWS op de borst te kloppen dat zij het allemaal maar voor elkaar krijgen.'

Het rapport *Deuren Openen* waarin Etty een belangrijke hand had, is resultaat van samenwerking met DSB, maar ook met vertegenwoordigers van Binnenlandse Zaken, de G4, de G21 en de VNG. Het rapport kiest drie

hoofdpijnen om te ontsnappen aan de bestuurlijke kluwen die optreedt als het gaat om onderwijs, politie, welzijn, bedrijfsvestigingen, veiligheid, zorg, gezondheid. Men zou ten eerste moeten sturen op resultaten en co-financiering. Ten tweede: werken vanuit trajecten gericht op doelgroepen. Ten derde: een geconcentreerde aanpak in speerpuntwijken. Die lijnen worden in een aantal gemeenten nu gevolgd, onder andere in enkele Amsterdamse stadsdelen en in Utrecht. De optimale schaal is het buurt- of wijkniveau waar organisaties en instellingen elkaar spreken.

AGNES KOERTS
Freelance journaliste

'Arbitraire' selectie houdt Zaanstad buiten de G25

Burgemeester Ruud Vreeman van Zaanstad is kwaad. Dat wil zeggen: hij vindt dat hij kwaad moet zijn omdat zijn gemeente door minister Van Boxtel met 'een foonitje' is afgescheept. Vreeman speelt zijn rol met overtuiging, met de vuist op tafel en taal die zijn vakbondsverleden verdraagt. Vijfentwintig gemeenten zijn door de minister uitverkoren om diens Grote Stedenbeleid uit te voeren, ze krijgen 16,5 miljard gulden te verdelen – en Zaanstad heeft de boot gemist. Als armzalige 'aanleungemeente' moet het toekomen met een paar miljoen – terwijl B&W toch een prachtig investeringsplan hadden ingediend om in de komende jaren voor 2,3 miljard gulden oude wijken, het stationsgebied, verwaarloosde schoolgebouwen en verouderde industrieterreinen op te knappen. Vreeman: 'We krijgen nu 26 miljoen uit het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing, dat is één procent van wat we nodig hebben. Waarom krijgt Venlo wel extra geld als G-25 gemeente en Zaanstad niet? Ik kan daar geen logische verklaring voor

vinden. Amsterdam is stinkend rijk, maar krijgt overal geld voor. In Haarlem hoef je maar door de stad te rijden om te zien dat het er heel wat beter uitziet dan in Zaanstad. De scholen hier zijn verwaarloosd, we hebben nog niet eens een echte brandweerkazerne, sinds kort hebben we eindelijk ons eerste theater.'

Niet alleen Zaanstad miste de boot – ook andere steden worden ten onrechte weggehouden van de Haagse geldpotten, zegt Vreeman. 'In Zwolle wordt massaal geld weggezet, terwijl Emmen clubhuizen moet sluiten omdat financiën ontbreken.'

De selectie van de 'G-25' is arbitrair en oneerlijk geweest, betoogt de burgemeester. Samen met Alkmaar, Lelystad, Amersfoort en Emmen heeft hij moeten zeuren en soebatten om tenslotte als aanleungemeente erkend te worden om zo in ieder geval nog een enkele graantje mee te kunnen pikken. 'Alleen steden met meer dan vijftigduizend inwoners maakten een kans in die tweede ronde. We werden scherp getoetst op onze criminaliteitscijfers,

op het aantal slechte wijken, op het percentage uitkeringstrekkers, op het inkomen van onze inwoners, op onze centrumfunctie en op het aantal minderheidsgroepen in de gemeente. Je moest aan vier van de zes criteria voldoen om in aanmerking te komen. Zaanstad kreeg acht ton, Emmen wat minder – we hebben tenslotte zelf gezegd: geef ons allemaal vijf ton.'

Vreeman steekt nog een sigaar op. 'Als je de G-25 steden zou toetsen op dezelfde criteria als waarop de aanleungemeenten getoetst zijn, dan haalt een aantal het niet,' zegt hij. 'Ik vind dat Van Boxtel de G-25 opnieuw zou moeten screenen. Voldoen ze niet aan de criteria? Dan moeten ze eruit. Maar daarvoor moet je een minister hebben die iets durft.'

Heeft Van Boxtel dat lef?

'Ik vrees van niet, maar ik blijf het wel zeggen. De keus is duidelijk: óf G-25 gemeenten die niet aan de criteria voldoen moeten eruit, of wij moeten erbij.'

Vanaf de wand kijkt Willem Drees